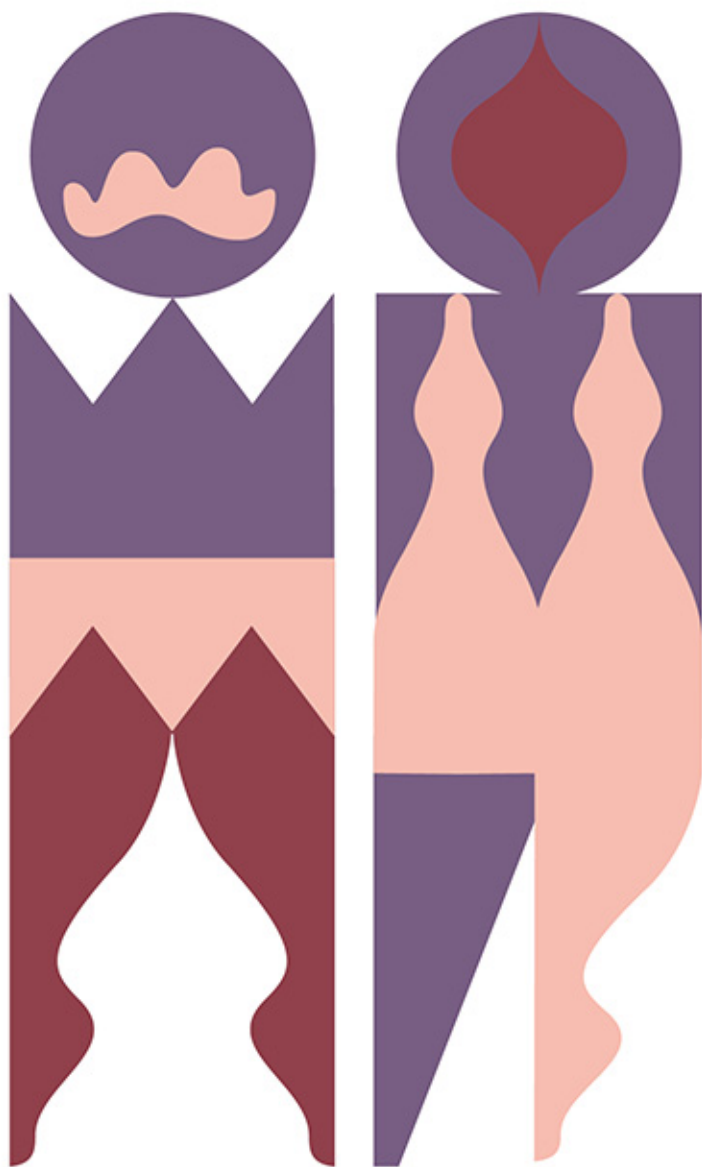

Fyodor M. Dostoyevski

Öteki Ben

—
Çeviren:
Günay
Çetao
Kızılırmak
—

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, 30 Ekim 1821'de altı çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya geldi. 1838'de Reval'deki Mühendislik Akademisi'ne girdi. 1843'te akademiye bitirip Savaş Bakanlığı'ndaki Mühendislik Dairesi'ne atandı. Akademi yıllarında Alman ve Fransız edebiyatlarıyla tanıştı; 1830'dan sonra sayıları hızla artan dergi ve gazetelerde yazarak geçim sıkıntısını gidermenin yollarını aradı. Kendini edebiyata adanmak için resmi görevinden istifa etti. Artık tek geçim kaynağı edebiyattı.

1846'da yayımlanan ilk romanı *İnsancıklar*'ın edebiyat eleştirmenlerince keşfi, Rus edebiyat tarihine damgasını vurmuş bir olaydır. 1849'da devrimci bir harekete üye olduğu için tutuklandı. Tam sekiz ay tutuklu kaldı. Aralarında Dostoyevski'nin de bulunduğu yirmi bir kişinin idam kararı Çar tarafından affedildi, Dostoyevski'nin cezası sekiz yıl hapse çevrildi. Sibirya yıllarının, Dostoyevski edebiyatı üzerinde büyük etkisi oldu.

Yurtdışında geçirdiği dört yılın sonunda Rusya'ya döndüğünde onu dünyanın en büyük yazarlarından biri yapacak romanları bir biri ardına yazmaya başladı: *Suç ve Ceza* (1866), *Budala* (1869), *Ecinniler* (1872), *Delikanlı* (1875) ve *Karamazov Kardeşler* (1880).

Kumar borçları, alacaklılar, borçlarını ödemek için kaleme aldığı romanlar ve sara hastalığıyla geçen hayatı 25 Ocak 1881'de sona erdi. 31 Ocak 1881'de Dostoyevski'nin cenazesini 30.000 kişi izliyordu. Bir yazarın ölümü bütün Petersburg'u sokağa dökmüştü.

Öteki Ben

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

Öteki Ben

Fyodor Mihayloviç
Dostoyevski

Orijinal adı

Dvoynik

Rusça aslından çeviren

Günay Çetao Kızılırmak

Yayına hazırlayan

Serra Tüzün

Türkçe yayın hakları

© Doğan Yayınları Yayıncılık
ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.

1. baskı / Temmuz 2025

ISBN 978-625-5941-90-9

Sertifika no: 44919

Sayfa uygulama:

Yasemin Çatal

Kapak tasarımı:

Geray Gençer

Baskı

Yıkılmazlar Basın Yayın Prom.
ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah.

Gülbahar Cad. No: 62/B

Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL

Tel: (212) 515 49 47

Sertifika no: 45464

Doğan Yayınları Yayıncılık ve

Yayıncılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza

No. 3, Kat 10, 34360

Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 /

Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr /

editor@dogankitap.com.tr /

satis@dogankitap.com.tr

Öteki Ben

**Fyodor Mihayloviç
Dostoyevski**

DOĞAN KİTAP
ÖRNEKTİR

—
Çeviren:
Günay Çetao
Kızılırmak
—

Önsöz

Öteki Ben ilk olarak, 1846 yılında *Oteçestvenniye Zapiski* (Yurttan Notlar) dergisinin 2. sayısında “Bay Golyadkin’in Maceraları” alt başlığı ile ve F. Dostoyevski imzasıyla yayımlandı.

İnsancıklar isimli ilk romanını bitiren Dostoyevski, 4 Mayıs 1845 tarihli mektubunda ağabeyine şunları yazıyordu: “Eğer ilk roman oturursa, kafamda edebiyat dünyasındaki yerimi sağlamlaştıracak birçok yeni düşünce var.” İşte bu düşüncelerden birinin de *Öteki Ben* öyküsü ile ilgili olduğunu sanıyoruz. Ne var ki, Dostoyevski’nin kendi sözlerine bakılırsa, bu öyküyü yazmaya daha sonra, yani 1845 “yazında”, “Belinski’yle¹ tanışmasından sonra” başladı. (*Bir Yazarın Günlüğü*, 1877, Kasım, f. Bölüm, 2. paragraf). 9 Haziran’da Petersburg’dan Revel’e gelip, yaz aylarını ağabeyi M. M. Dostoyevski ve ailesiyle birlikte geçiren yazar, eylül başlarında kaleme aldığı bir mektuptan da anlaşıldığı üzere, yanında kaldığı süre boyunca, ağabeyi ile kitaba dair düşüncelerini paylaşmış, ona bitirdiği bölümleri okumuştur. Söz konusu mektupta kendisini “gerçek bir Golyadkin” olarak niteleyen Dostoyevski, ağabeyine “hemen yarın”, *Öteki Ben* ile ilgileneneğini yazıyordu. Birlikte geçirdikleri zamanın son dönemlerinde çalışmasına verdiği arayışta kastederek de bu yavaşlığını şöyle açıklıyordu: “Can sıkıntım, Golyadkin’in işine yaradı. İki düşünce ve yeni bir tez doğdu.”

1. Vissarion Grigoryeviç Belinski (1811-1848): Rus eleştirmen, gazeteci.

1845 yazında başlayan çalışma, bütün sonbahar ve kış başı boyunca sürdü. Dostoyevski'nin *İnsancıklar*'dan sonraki romanını sabırsızlıkla bekleyen Belinski, yazarın sözlerine göre, "45 sonbaharının başından beri bu yeni çalışmayla çok ilgileniyor"du.

8 Ekim 1845 tarihinde Dostoyevski ağabeyine şunları yazdı: "Yakov Petroviç, Golyadkin karakterine sonuna kadar bağlı kalıyor. Alçağın teki o, yanına yaklaşmak mümkün değil; hazır olmadığını, şimdilik işte öylesine başının çaresine baktığını, eğer çok gerekirse –neden olmasın– kendisinin de pek tabii başaraabileceğini öne sürerek, bir adım olsun ileri gitmeyi reddediyor. Hem o da herkes gibidir, gerçi şimdi öyle kendi halinde, ama bakmayın, aslında herkes gibidir o da. Hem ona ne ki! Alçak! Gerçek bir alçak! Kasım ortalarından önce kariyerine son vermeye kesinlikle yanaşmıyor. Beyefendiyle şimdiden anlaştı bile ve herhalde –neden olmasın– istifasını vermeye de çoktan hazır. Beni, yani yazarını ise, son derece güç bir duruma düşürüyor. ... Belinski, kitabı bitirmem için sıkıştırıp duruyor. Bütün edebiyat dünyasını haberdar etti bu kitaptan ve şimdiden Kravevski'ye sattı sayılır..."

İşte bu sıralarda ünlü eleştirmen Belinski, Dostoyevski'yi *Yurttan Notlar*'ın yayımcısı Kravevski ile tanıştırdı. Dostoyevski, "yaklaşmakta olan 46 yılının ilk aylarında" öyküyü kendisine teslim etmek üzere Kravevski ile anlaştı.

Ağabeyine (ve belli ki Kravevski'ye de) verdiği bu söze rağmen yazar, öyküsünü 15 Kasım'a kadar yetiştirmeyi başaramadı. 16 Kasım tarihli mektubunda M. M. Dostoyevski'ye şunları yazıyor: "Golyadkin hâlâ bitmiş değil. Oysaki 25'ine kadar bitmesi gerek... Golyadkin gerçekten mükemmel oluyor, bu benim *chef-d'oeuvre*'üm² olacak." Ne var ki öykü, 25 Kasım'da da bitmedi. Bu kitap üzerinde 28 Ocak 1846 tarihine kadar çalıştı Dostoyevski, yani neredeyde *Yurttan Notlar*'da kitap olarak yayımlanacağı günlere kadar.

Söz konusu kitap dört gün sonra yayımlandı (1 Şubat). Dostoyevski, kitabın çıktığı gün ağabeyine şunları yazdı: “... son ana, yani 28’ine kadar benim alçak Golyadkin’i yazmaya devam ettim. Korkunç! İşte insanın yaptığı hesap ancak bu kadar tutuyor; ağustosa kadar bitirmeyi istemiştım, şubata kadar yazdım.” Şöyle devam ediyor: “Golyadkin bugün çıkıyor. Daha iki gün önce yazıyordum onu oysa, *Yurttan Notlar*’da 22 sayfa olarak yayımlanacak. Golyadkin, *İnsancıklar*’dan on gömlek üstün. Bizimkiler, *Ölü Canlar*’dan beri Rusya’da böyle bir şeyin yazılmadığını söylüyorlar, dâhiyane bir eser olmuş ve daha neler neler!.. Gerçekten de Golyadkin’de iyi iş başardım.”

1845 Aralık ayının başında, henüz öykü tamamlanmadan, Dostoyevski, İ. S. Turgenyev³ ve Belinski’nin derneğine üye başka edebiyatçıların huzurunda, “Öteki Ben”in ilk bölümlerini okudu.

“... 1845 Aralık’ının başında” diye yazıyor, “Belinski, öykünün hiç değilse bir iki bölümünü kendilerine okumam için ısrar etti. Hatta sırf bunun için bir akşam toplantı düzenledi (ki böyle şeyleri pek yapmazdı) ve yakınlarını çağırdı. Hatırlıyorum, toplantıda İvan Sergeyeviç Turgenyev de vardı, okuduklarımın yalnızca yarısını dinledi, övdü ve gitti, korkunç acelesi vardı. Okuduğum üç ya da dört bölüm Belinski’nin fevkalade hoşuna gitti (ki bu kadarına layık değillerdi). Fakat Belinski öykünün sonunu bilmiyordu ve *İnsancıklar*’ın etkisi altındaydı (*Bir Yazarın Günlüğü*, 1877, Kasım. 1. Bölüm, 2. paragraf).”

Yayımlanmış *Öteki Ben*’in, Belinski ve çevresinde yarattığı hayal kırıklığı, yazarın, eserini tekrar değerlendirmesini gerektirdi. Dostoyevski, 1 Nisan 1846 tarihli mektubunda bu konuda ağabeyine şunları yazıyordu: “Bana en çok sıkıntı veren şey de, bizimkilerin, Belinski ve diğerlerinin, Golyadkin yüzünden benden hoşnut olmayışları. İlk tepkileri, hesapsız bir hayranlık olmuştu, coşkuyla konuşup tartıştılar. İkinci tepkileri ise eleştiri oldu; sanki anlaşılmışlar gibi, hem bizimki-

3. İvan Sergeyeviç Turgenyev (1818-1883): Rus romancı, şair ve oyun yazarı. Özellikle *Babalar ve Oğullar* adlı romanıyla ünlüdür.

ler hem de okurlar, Golyadkin'in okunamayacak kadar sıkıcı, uyuşuk ve uzun olduğunu düşünüyorlar. Ama hepsinden komik olan, herkesin, bir yandan bu uzunluk için bana kızarken, bir yandan da öyküyü harıl harıl ve defalarca okuyor olmaları (...) Bana gelince, bir an için umutsuzluğa bile kapıldım (...) Beklentileri boşa çıkardığım ve büyük bir iş olabilecek bir eseri mahvettiğim düşüncesi beni öldürüyordu. Golyadkin'den soğudum. Birçok yeri aceleye geldi öykünün, yorgunluk halinde yazıldı. İlk yarısı, ikinci yarıdan daha iyi oldu. Öyküde, son derece parlak sayfaların yanı sıra işe yaramaz, berbat yerler var; insanın içi bulanıyor, okumak istemiyor. İşte bu yüzden bir süre cehennemde gibi yaşadım, çektiğim acıdan dolayı hastalandım.”

Öteki Ben hakkındaki olumsuz yorumlar, Dostoyevski'yi daha 1846 Ekim'inin başlarında, öyküyü düzeltme düşüncesine itti. Bu fikrini ekim sonundaki bir mektubunda ağabeyiyle de paylaştı. (“... *İnsancıklar*’ı ve düzeltilmiş *Öteki Ben*’i ayrı ayrı kitaplar halinde yayımlamaya karar verdim.”) Ne var ki Dostoyevski'nin bu projesi gerçekleşemedi, 26 Kasım 1846 tarihli mektubunda, bu planların “suya düştüğünü ve gerçekleşemediklerini” yazıyordu. Belli ki yazarın öyküye olan yaklaşımı da o zamanlar tam bir belirginliğe kavuşmamıştı, okur tepkilerinin etkisi altında değişip duruyordu. Nitekim 1847 Şubat'ında ağabeyine şunları yazıyordu: “Golyadkin hakkında gizli-den (ve birçok kişiden) öyle söylentiler duyuyorum ki, kâbus doğrusu. Bazıları, bu eserin tam bir mucize olduğunu ve anlaşılmadığını söylüyor. Öykünün gelecekte çok önemli bir rol oynayacağını söyleyenler var. Eğer hayatım boyunca yalnızca Golyadkin'i yazmış olsaymışım bile yetermiş bana, hatta birçokları için Dumas'dan bile ilgi çekiciymiş bu kitap.” *Öteki Ben*'in düzeltilmesinden 1847 Nisan'ında bir kez daha söz etti mektuplarında yazar. Ne var ki, Petraşevski'lerin⁴ dava-

4. 1845-49 yılları arasında Petersburg'da faaliyet gösteren politik bir grup. 1849 Nisan'ında Çarlık hükümeti tarafından dağıtıldı. İçlerinde F. M. Dostoyevski'nin de bulunduğu lider kadrosu, idam cezasına çarptırıldı. Fakat son anda bu karar geri çekilerek, mahkûmlar Sibirya'ya sürgüne gönderildi.

sı yüzünden tutuklanması, bu planları altüst etti. Projesine ancak Sibirya sürgününün bitiminde, yani 1859 yılının sonbaharında, Tver’de dönebildi. Yine burada yazdığı 1 Ekim 1859 tarihli mektupta Dostoyevski ağabeyine, toplu eserlerinin son basımına, tamamıyla yenilenmiş *Öteki Ben*’i de alma isteğinden söz ediyor, öykünün son halini aralık ayında sansür komitesine teslim etmeyi hayal ettiğinden bahsediyordu. Ne var ki, 9 Ekim’de Dostoyevski, ağabeyine içinde *Öteki Ben*’in adı geçmeyen, yeni ve artık kesinleşmiş bir proje yolluyor, öyküsüyle ilgili olarak şunları yazıyordu: “*Öteki Ben*’i çıkardım, onu daha sonra, eğer başarılı olursam, ayrı olarak, tamamen değiştirerek ve bir önsöz eşliğinde yayımlayacağım.”

Toplu eserlerinin 3. cildini hazırlayan Dostoyevski, ancak 1866 yılının yaz ve sonbaharında, sonunda uzun zamandır hayalini kurduğu *Öteki Ben* düzenlemesini gerçekleştirdi. Kitaba yeni konular dahil etme düşüncesinden vazgeçen (ve belli ki yeni konuların kitabın sanatsal bütünlüğünü bozacağına karar veren) Dostoyevski, bunun yerine, mevcut öykünün ana çizgilerini biraz daha belirgin hale getirmeye karar verdi. Öyküde hareketi yavaşlatan, okurun dikkatini, kitapta işlenen başlıca sosyal, ahlaki ve psikolojik problemlerden uzaklaştıran birçok epizotu⁵ elledi (örneğin, ötekinin “başkasının yerine geçmesi” ile ilgili oldukça ayrıntılı Golyadkin monologlarını, kahramanın “başına buyrukluğa”la ilgili iç dökmelerini, iki Golyadkin arasında geçen birçok diyalogu, Golyadkin’in Vahrameev’le yazışmalarının bir bölümünü öyküden çıkardı, olayların çözümlendiği son bölümü değiştirdi vs.). Belinski ve diğer eleştirmenlerin tavsiyelerine uyan Dostoyevski öyküyü, okuyucunun kavrayışını zorlaştıran çok sayıda tekrardan temizlemeye çalıştı.

İnsancıklar gibi, *Öteki Ben* de birçok anlamda, Gogol’ün sanatsal dünyasıyla, onun *Petersburg Öyküleri*’ne özgü şiirsellikte bağıntı-

5. Epizot: Bir roman ve hikâyedeki ikinci derecedeki olay.

lı bir eserdir. Yazar hayattayken öyküyü inceleyen eleştirmenler de bunun altını çiziyorlardı. Öyküde ele alınan başlıca konular –yoksul memurun kendisinden daha zengin, hiyerarşi merdiveninde ondan daha yüksek bir basamağa oturtulmuş rakibiyle, “beyefendinin” kızı için giriştiği eşitsiz savaşta uğradığı yenilgi ve kahramanın akıl kaybı– *Bir Delinin Günlüğü*’ndeki benzeri olayların dolaysız bir tekrarı gibidir. Öykünün diğer ana konularından biri olan, kahramanın fantastik ikiziyle karşılaşması (çekirdek halinde de olsa), yine bir Gogol⁶ öyküsü olan *Burun*’da bulunmaktadır. Öyküdeki bazı epizotlar, belli ki kasıtlı olarak, ironik⁷ Gogol tonlarına boyanmıştır (örneğin, birinci bölümde kahramanın, uşağı Petruška ile araba hakkında yaptığı konuşma “Evlilik”in ilk sahnelerini hatırlatırken, dördüncü bölümün başındaki balo anlatımı Gogol’un mizahi tarzına sadık kalınarak yazılmıştır, *Ölü Canlar*’ın birinci bölümünde valinin evinde verilen baloyla karşılaştırılabilir).

Golyadkin de, Gogol memurları gibi, Senkovski’nin *Okuyanlara Kütüphane* ve Bulgarin’in *Severnaya Pçela* (Kuzey Arısı) dergilerinin sıkı bir takipçisidir. Bu dergilerden, Cizvitler⁸ ve bakan Villesle, Türk gelenekleri, Arap emirleri, Muhammed peygamber (*Okuyanlara Kütüphane*’nin yayıncısı O. İ. Senkovski, Arap dünyasını araştıran bir bilim insanıydı ve dergisinde Doğu’yla ilgili yazılar yayımlardı), “anormal bir güce sahip boğa yılanı”, Petersburg’a sadece Letniy Sad’ın parmaklıklarına bakmak için gelen iki İngiliz vs. ile ilgili, okur kitlesi tarafından en çok sevilen ve konuşulan konular hakkında bilgi edinmiştir. Golyadkin monologlarını kullanarak küçük burjuva beğenilerine hitap eden *Severnaya Pçela* ve *Okuyunlara Kütüphane* dergilerini alaya alan Dostoyevski, bir Gogol geleneğini sür-

6. Nikolay Vasilyeviç Gogol (1809-1852): Rus roman ve öykü yazarı.

7. İroni (Fr.) Gülmece.

8. Katı kuralları olan bir Hristiyan-Katolik tarikatı.

dürerek, “paçavra” insan’ın ruh dünyası ile ilgili başlıca konusunu, Senkovski’nin ve Bulgarin’in yayınlarına karşı ironik çıkışlarla bir araya getirmiştir.

Öyküdeki birçok kahramanın isimleri (Petruşka, Karolina, İvanovna, Bay Bassavryukovlar vd.), gizli anlamlar içeren adlandırmalar (Golyadkin) ya da kulağa hoş gelmeyen seslerin özellikle bir araya getirilmesiyle (Prenses Çevçehanova) oluşturulmuş soyadlar da bir Gogol geleneğinin yansımasıdır.

Gogol’e bağlılığı bir yana Dostoyevski, öyküsünü trajik-fantastik bir boyuta taşıyor, olayların gelişimine, Gogol’de görülen- den çok daha şiddetli bir dinamizm kazandırıyor; bunu, kahramanın ve anlatıcının bakış açılarını yakınlaştırarak, olayları, baş kahramanın sarsılmış, son derece tedirgin hayal gücünün o fantastik kırılma noktasından göstererek yapıyor. Yalnızca gerçek olaylar değil, Golyadkin’in “bilincinin romanı” da öykünün konusu haline geliyor.

Dostoyevski daha *İnsancıklar*’da, yüksek memur tabakası tarafından, kirli, lime lime olmuş bir “paçavra”ya çevrilen bireyin, insanca haklarının bilincini tüm baskılara rağmen korumasını, bunu çoğu zaman hastalıklı bir alınganlık ve evham şeklinde dışa vurmasını ve bu “paçavra” insanın “gururu” gibi konuları işlemiştir. Bu konular Golyadkin’in delirme öyküsünde derin, psikolojik bir incelemeye tabi tutuluyor. Yara bere içinde kalan “gurur”, kahramanın zihninde, giderek güçlenen bir takip edilme kuruntusunu doğuruyor, en sonunda da bilincinin derinliklerinden, kendisiyle alay eden, ondan, yalnızca memur hiyerarşisindeki yerini değil, aynı zamanda kişiliğini de çalan, acımasız bir ikizin abartılı, itici hayali çıkıyor ortaya.

Sekizinci dereceden memuriyet rütbesi kendisinden esirgenmiş, bir zamanlar velinimetli olan adamın evinden dışlanmış Golyadkin, onu “paçavraya” çevirmekle tehdit eden, düşmanlarla dolu dünya karşısındaki korunmasızlığını hissediyor, memuriyet yaşantısının dışında “ayrı” bir insan olduğu ve en azından özel hayatındaki dav-

ranışları konusunda kimseye rapor vermesinin gerekmediği bilincine tutunmaya çalışıyor. Ama asıl burada bekliyor onu komik ve aşağılayıcı yenilgi. Kahraman, kendi kişiliği tarafından aldatılıyor, çevresini kuşatan “alçak”lara ve “entrikacı”lara karşı koymada başarısız, dayanıksız, hayali bir sığınak olduğu ortaya çıkıyor bu kişiliğin.

“Öteki”nin kahramanın yerini alması, peşini bir türlü bırakmayan uğursuzluk gibi konular, folklorik kökenlidir. Fakat Dostoyevski’nin öyküsünde bu konular son derece karmaşık bir şekilde yeniden yorumlanmıştır (aynı Gogol’ün *Burun* öyküsünde, ayrıca Dostoyevski’den önce ve sonra yaşamış diğer Rus ve Batılı yazarların eserlerinde olduğu gibi, örneğin E. T. A. Hoffman).⁹

Yazarla *Öteki Ben*’in basılmasından sonra, 1846 Mayıs’ında tanışan doktor S. D. Yanovski, Dostoyevski’nin o yıllarda “beyin ve sinir sistemi hastalıkları, ruhsal hastalıklar ve kafatasının Gall’in¹⁰ eski, ama hâlâ kullanılan sistemine göre gelişimi” hakkında özel tıp literatürüne olan ilgisini anımsıyordu. *Öteki Ben*’de kendisini belli eden bu ilgi, birçok uzman psikiyatrin da defalarca altını çizdikleri gibi, Dostoyevski’nin, ruhsal bozuklukların kimi belirtilerini son derece doğru bir şekilde yansıtmasını sağladı. Dostoyevski, Golyadkin’in sinirsel dağılımını, yanlış kurgulanmış toplum düzeninde varolmaya çalışan bireyin, sosyal ve ahlaki deformasyonunun bir sonucu olarak gösteriyor. Bireylerin toplum içinde yalnızlaşıp birbirlerinden ayrı düşmelerinin, korumasız bırakılışlarının eleştirisi, modern toplumsal ilişkilerin kişinin ruhsal dünyası üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koyma çabası, *Öteki Ben*’i, 1830-1840’lı yılların sosyalist-ütötopist düşünceleriyle birleştiriyor.

Öteki Ben’in bir edebiyat eseri olarak başarısızlığını kabul eden, fakat öyküyü baştan sona değiştirmekten vazgeçen Dostoyevski, bu

9. Ernst Theodor Amadeus Hoffmann (1776-1822): Yazar, besteci ve ressam.

10. Franz Joseph Gall (1758-1828): Alman anatomi ve fizyoloji bilgini.

eserinin, sonraki yıllarda ele alacağı birçok konuya hazırlık olarak değerlendirilebileceğinin altını çiziyordu. 1877 yılında *Bir Yazarın Günlüğü*'ne şunları yazıyor: “Bu öyküm gerçekten başarısızlığa uğradı, ama yine de düşüncenin kendisi son derece aydınlık ve edebiyat yaşantım boyunca bu düşünceden daha ciddi hiçbir şey üretmedim. Ne var ki şeklen kesinlikle başarısız bir öykü oldu bu. ... Eğer bu düşünceyi şimdi ele almış olsaydım ve tekrar yazıya dökmem gerekseydi, tamamen farklı bir şekle oturtmak isterdim; gel gör ki 46 yılında bu şekli yakalayamadım ve öykünün üstesinden gelemedim.”

Golyadkin'i “başlıca yeraltı tiplmesi” olarak nitelendiren Dostoyevski, *Öteki Ben*'le başlayan ve sonraki eserlerinde tekrar ele aldığı konuları da ortaya koydu. *Öteki Ben*'de bir tasarı halinde bulunan, Golyadkin'in ruhsal “yeraltı” konusu, Dostoyevski'nin düşünsel ve sanatsal evriminin sonraki dönemlerinde, *Yeraltından Notlar*'da ve 1860-1870 yıllarında yazdığı romanlarda (bkz. *Karamazov Kardeşler*; “İvan Fyodoroviç'in Kâbusu” isimli bölümde İvan'ın şeytanla konuştuğu sahne) derinlemesine incelendi ve farklı bir yorum kazandı. Öykünün merkezinde bulunan ikizlik konusu ise, daha bayağı psikolojik “öteki”lerin habercisi oldu (bunlar, kimi özellikleriyle baş kahramana benzerken, kimi özellikleriyle de onun tam tersini oluşturan “öteki”lerdir). Bu “öteki”ler genellikle, Dostoyevski'nin en büyük romanlarında, baş kahramanı çevrelerler (*Suç ve Ceza*'da Raskolnikov-Lujin-Svidrigaylov; *Karamazov Kardeşler*'de İvan-Smerdyakov-şeytan vb.)

Dostoyevski'nin 1859-1861 yıllarında yarattığı eserler, eleştirmenlerin, yazarın ilk sanat yıllarına olan ilgisini tekrar canlandırdı. Bunun bir yansıması da, Dobrolyubov'un¹¹ “Ezilmiş İnsanlar” (1861) isimli makalesidir. Golyadkin'in akıl kaybını, kendisini küçümseyerek kişiliğinden eden gerçekliğe karşı “paçavra” insanın “olabilecek

11. Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov (1836-1861): Geleneksel ve romantik edebiyatı reddeden radikal Rus eleştirmen.

**“Ona benzemem olanaksız;
değiştirin, bir büyüklük yapın,
değiştirmelerini emredin, o insafsız,
kendini beğenmiş ikizimi yok
etmelerini emredin.”**

Sıradan bir memurun hayatına bir sabah
tıpatıp kendisine benzeyen “öteki”sinin
girmesiyle, gerçeklik yerinden oynar. *Öteki Ben*,
Dostoyevski’nin paranoya, kimlik bölünmesi ve
bireyin topluma yabancılaşması üzerine yazdığı
sarsıcı bir ilk çığlık. Ve sorusu hâlâ geçerli:
İnsan, kendinden kaçabilir mi?

QR kodu okutunuz		Dijital fiyat etiketi
		tavsiye edilen KDV’siz satış fiyatı
		₺ 200

Serifilis no: 44919	ISBN 978-625-5941-90-9	 Doğan Kitap
		
	9 786255 941909	